

Skrive- og læsekultur for børn

En nutidig læsestart i børnehaveklassen

Ikke en ministerielt fastlagt læsepædagogik. Ikke en skoleforberedende læsepædagogik. Ikke en teststyret træning og indlæring af bogstaver og lyde. Men derimod en skrive- og læsekultur for fuld udblæsning, der ikke blot afspejler aldersgruppens mange muligheder for skriftlig udfoldelse i allehånde medier, på papir og skærm, digitalt og analogt, men også inspirerer børn fra hele det brede spektrum af læse- og skriveerfaringer, de møder med i børnehaveklassen.

Slut er de dage, hvor børn først skulle møde skriftsproget i skolens 1. klasse, fordi de ikke havde brug for det i barndommen, og fordi læseindlæringen mentes at kræve en 7-årigs modenhed. I nutidens medie- og tekstmættede hverdag har børn i høj grad brug for at kunne afkode og udtrykke sig i skrift før skolestarten. Alligevel mener mange stadig, at læseindlæring er en skoleting. Derfor har vi i dag en uklar grænse mellem, hvornår vi forbereder til læsestarten, og hvornår vi er i gang med den. Vi kan opleve dagtilbud og børnehaveklasser, hvor børnene hver dag er så involverede i meningsfulde skrive- og læseaktiviteter, at det er vanskeligt at påstå, at de ikke er i gang med at lære at læse og skrive. Omvendt møder vi lige så mange institutioner, hvor der tydeligvis blot er tale om lydøvelser, der skal forberede til et liv i skolen med den teknisk-alfabetiske lydmetode.

Her befinder børnehaveklassen sig i et limbo mellem en skoleforberedende pædagogik og en mere direkte indføring i skriftsproget. Et tydeligt tegn på denne rolle har vi i den bogstavtest, mange kommuner benytter i børnehaveklassen. Den signalerer bogstavindlæring, men ikke læseindlæring! Træningen i enkeltbogstavets navne og lyde og testens frasortering af børn til 1. klasse har ikke vakt udelt begejstring. Derfor får den et par ord med på vejen.

Bogstavtesten er udarbejdet af konsulentfirmaet Rambøll i samarbejde med professor i børnesprog ved Syddansk Universitet, Dorthe Bleses. Hun ved alt om børns talesprog, men kun lidt om læsning, og slet ikke noget om andre veje til den første læsning end enkeltbogstavets navne og lyde. Her er hun helt på linje med Center for Læseforskning, KU på Amager, som rådgiver uddannelsespolitikere og anbefaler lydmetoden. I testen anvendes der henvisende billedsymboler for at undgå tal under testinstruktionen, som børnene måske ikke kender. Men børn der er vant til at skulle lytte sig frem til forbogstavet i en afbildet genstand, forveksler let symbolfiguren og bogstavfeltet, den henviser til, og scorer så forkert. Gråd og tænders gnidsel i de små hjem. Magen til kommunikativt makværk i et testmateriale skal man lede længe efter.

Hvis man som læseforsker holder sig inden for de vedtagne grundantagelser i den samfundsanerkendte, positivistiske læseforskning, kommer der ikke megen ny viden frem. Og hvis I som pædagoger holder jer til de ministerielt fastlagte fællesmål og læseplaner, bliver der ikke megen plads til pædagogisk fantasi og virkelyst. Først når I glemmer alt om, hvad myndigheder og eksperter tror de kan vejlede jer meningsfuldt om, og hvad forældre og journalister ud fra egne, snævre skoleerfaringer mener de kan forvente af jer, kan I føle jer frie og fagligt selvbevidste. Og først da vil jeres børn komme til at lære alt det på skriftsprogsområdet, de kunne have lært, hvis ikke myndigheder og familie havde fulgt den slagte vej og undladt at invitere dem indenfor i skriftsprogets univers før skolestarten.

Forældre og pædagoger, som derimod har indset, at børn i dag vokser op i et samfund, hvor de har enestående muligheder for at møde skriften overalt og få den demonstreret af opmærksomme og velvillige voksne, har erfaret hvor let små børn kan få et aktivt forhold til skriftsproget: 'Far, se, der er mit bogstav!'

'Mor, a dår der?' 'Se, jeg har skrivt Hanne!' Forud for sådanne ytringer har barnet oplevet velvillige voksne, der har peget og fortalt om trykte eller skrevne ord i omgivelserne eller en oplæsningsbog, så barnet har fået et positivt og forventningsfuldt forhold til det visuelle fænomen skriftsprog.

Den afgørende forskel på at møde skriften på denne måde og som bogstaver og lyde, er at det giver mening for barnet. Bogstaver og sproglyde kan ikke selv have et betydningsindhold. Det kan derimod trykte og skrevne ord. De kan benævne personer, og de kan være spændende, farlige, interessante, morsomme, mystiske, mærkelige, uhyggelige eller uartige for barnet. Som ord får skriften mening for barnet, ikke som løsrevne bogstaver. Ikke desto mindre insisterer lydmetoden på at starte læseundervisningen med indlæring af enkeltbogstavets navne og lyde. Det ville på talesprogsområdet svare til, at indvandrere skulle begynde deres danskundervisning med at lære de vokaliske og konsonantiske lyde og først efter en bestået lydtest kunne begynde på den egentlige danskundervisning! Det kan enhver vist se det skøre i.

Kære pædagoger. Når I underviser i børnehaveklassen, skal I ikke se jer selv som klemt inde mellem dagtilbud og skole og være optaget af at tage hensyn til de forventninger, kolleger i 1. klasse, skoleledelse og forældre måtte have til jeres arbejde. Nej, så små forventninger må I ikke have til jeres indsats! I skal indhente alt det, som hidtil har været forsømt på skriftsprogsområdet i børnenes liv. Og dét behøver ikke - puha, sved på panden - blive stress og jag, men derimod sjovt og inspirerende for både jer og børnene. Sjovere end arbejdsbøger, sjovere end lydøvelser, mere naturligt end kun at lade børnene bruge høresansen og hele tiden skulle høre efter lyde i ord, som er usynlige og forsvinder i den blå luft. Synssansen og følesansen skal på banen med skriftbilleder på papir eller ordkort og skriveredskaber i hånden! Skriften er jo rent faktisk et visuelt sprog, ikke kun på en skærm, men skrevet, trykt eller malet på fysiske materialer, og appellerer som sådan til børnenes multisensoriske udfoldelsesmuligheder.

Klasseværelset skal syde af aktiviteter med skrift, skrevet af voksne og børn, altid med et praktisk formål eller for at udtrykke sig, aldrig blot 'for at blive lært'. Sproget brugt meningsfuldt og med et formål sammen med andre mennesker er nøglen til indlæring af talesprog og skriftsprog. Og så kan skriftsproget noget, talen ikke kan. Det kan strukturere og organisere arbejdsaftaler og forpligtede aftalepartnere bedre end det talte sprog, ved at synliggøre og fastholde, hvad der er aftalt. Vi kan skrive dagens arbejdsplan på tavlen og overalt i lokalet markere tingenes funktion og tilhørshold med tydelig skrift på ordkort eller sedler. Kurve eller skuffer med påskriften saks, lim, farver, blyanter. Postkasser til hvert barn med deres navn osv. Og hvis børnene skal skiftes til en spændende aktivitet, skaber det ro at nedskrive deres navne i den rækkefølge, de kommer til i. Så føler ingen sig snydt eller forbigået.

Skriften bliver altså brugt som et praktisk redskab med relationer til aktiviteter og personer i klassen og bliver derfor udpeget og læst af de voksne flere gange hver dag. *Ingen kontrolspørgsmål* som 'Hvad står der dér?' For det daglige syn af skriftbilledet hver gang skuffen med 'sakse' bliver trukket ud, bliver med sikkerhed lagret i børnenes visuelle langtidshukommelse.

Men skal børnene ikke lære bogstaverne? Jo, selvfølgelig. Alene i børnenes navne vil de tyve vigtigste bogstaver forekomme mange gange. Dem taler man naturligvis om med den enkelte og i gruppen. Og i et levende skriftmiljø vil der opstå mange samtaler med de enkelte børn, når de kommer med deres iagttagelser og spørgsmål. Benjamin har måske fundet sin stavelse -ja i Japan, og Anton sit A i bogtitlen Afgrunden. Så gælder det om at rose barnet og spørge interesseret ind til hvad, hvordan, hvorfor barnet gjorde/troede/tænkte som det gjorde. Kun på den måde kan vi få indsigt i, hvordan barnet aktuelt opfatter og forstår skriftsproget.

Og glem endelig ikke den vigtige voksenoplæsning! Bedst en-til-en eller med et par børn ad gangen, så de kan følge med i teksten. At følge med i teksten under den voksnes oplæsning af en *spændende* bog er for

mange børn den mest direkte vej til at lære at læse. I en undersøgelse af førskolelæsere jeg har foretaget, havde mange lært at læse på den måde.

Hvis I vil have flere ideer, kan jeg varmt anbefale Bjerrum Nielsen 2016.

Litteratur

Linea Bjerrum Nielsen 2016: *Skrive- og læsekultur for børn*. DreamLitt

Kjeld Kjertmann 2015: *Indkulturering – en ny læsestart i takt med tiden*. Syddansk Universitetsforlag